

УДК 38.43:502.131.1

JEL classification: Q54, Q56, Q12

[https://doi.org/10.31891/dsim-2026-15\(35\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2026-15(35))

ЕКОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРОБІЗНЕСУ ЗА УМОВ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

КРЮКОВА Ірина

доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу геоінформаційних технологій,
менеджменту та економічних досліджень

Інститут кліматично орієнтованого сільського господарства НААН України

<https://orcid.org/0000-0002-0577-6364>

e-mail: kryukovaia1@gmail.com

ПОТИШНЯК Олена

доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник

лабораторії економіки та маркетингу інновацій

Інститут тваринництва НААН України

<https://orcid.org/0000-0002-0107-2917>

potyshnjak3709@gmail.com

ЗАМЛИНСЬКА Ольга

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри економічної теорії та економіки підприємства,

Одеський державний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0001-6701-7198>

email: olgazamlynska@gmail.com

Стаття присвячена обґрунтуванню науково-методичних і практичних аспектів екологічного менеджменту бізнес-суб'єктів аграрного сектору. Визначено, що екологічний менеджмент за сучасних реалій перетворюється на провідний інструмент адаптації агробізнесу до екологічних норм і стандартів та створення його стійких довгострокових конкурентних переваг. Проведена коротка систематизація сутнісних ознак екологічного менеджменту. Визначена роль екологічного менеджменту у зниженні ризиків кліматичних змін. Серед ключових функцій екологічного менеджменту агроформувань виділені: забезпечення диверсифікації біологічних активів; сприяння оптимізації витрат; забезпечення відповідності екологічним стандартам та допуску до преміальних ринків; капіталізація агробрендів та сприяння інклюзивному доступу агровиробників до «зеленого» фінансування. Доведено, що екологічний менеджмент забезпечує імплементацію екологічних імперативів управління у стратегії розвитку аграрних бізнес-суб'єктів.

Запропонована дворівнева архітектурна модель екологічного менеджменту, що поєднує інтереси аграрних формувань, держави та суспільства у довгостроковій перспективі. Надано авторське трактування сутності екологічного менеджменту як «динамічної дворівневої системи управління, яка інтегрує стратегічні екологічні пріоритети у фінансово-господарську діяльність». Обґрунтовано взаємозв'язок між інструментарієм екологічного менеджменту сільськогосподарських підприємств, очікуваними результатами з мінімізації наслідків кліматичних змін та процесом формування стійких конкурентних переваг агробізнесу. Ключовими з них визначні: агротехнологічні, цифрові інструменти, інструменти декарбонізації виробництва, інструменти ринкового позиціонування та інвестиційної привабливості. Досліджено сучасні погляди власників українського агробізнесу відносно основні обмежень та ризиків імплементації екологічних імперативів у практику управління.

Ключові слова: управління, сільськогосподарські підприємства, ризики, конкурентні переваги, екологічна безпека, екологічні імперативи.

ECOMANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF COMPETITIVENESS FOR AGRICULTURAL BUSINESS FOR THE MINDS OF CLIMATE CHANGES

KRYUKOVA Irina

Institute of Climate-Oriented Rural Governance of the National Academy of Sciences of Ukraine

POTISHNYAK Olena

Institute of Creature Science of the National Academy of Sciences of Ukraine

ZAMLYNSKA Olga

Odessa State Agrarian University

The article is devoted to substantiating the scientific, methodological, and practical aspects of environmental management of business entities in the agricultural sector. It is determined that, under current conditions, environmental management is becoming a key instrument for adapting agribusiness to environmental regulations and standards and for creating sustainable long-term competitive advantages. A brief systematization of the essential characteristics of environmental management is provided. The role of environmental management in reducing the risks associated with climate change is identified. Among the key functions of environmental management in agricultural enterprises are: ensuring the diversification of biological assets; promoting cost optimization; ensuring compliance with environmental standards and access to premium markets; capitalizing on agribusiness brands; and facilitating inclusive access of agricultural producers to green financing. It is demonstrated that environmental management ensures the implementation of environmental imperatives in the development strategies of agricultural business entities.

A two-level architectural model of environmental management is proposed, integrating the interests of agricultural enterprises, the state, and society over the long term. The authors' interpretation of environmental management is presented as a "dynamic two-level management system that integrates strategic environmental priorities into financial and economic activities." The interrelationship between the environmental management instruments of agricultural enterprises, the expected outcomes in terms of minimizing the consequences of climate change, and the process of developing sustainable competitive advantages for agribusiness is substantiated. The key instruments identified include agrotechnological and digital tools, production decarbonization instruments, as well as market positioning and investment attractiveness instruments. The views of Ukrainian agribusiness owners regarding the main constraints and risks associated with implementing environmental imperatives in management practices are examined.

Keywords: management, agricultural enterprises, risks, competitive advantages, environmental safety, environmental imperatives.

Стаття надійшла до редакції / Received 12.07.2026
Прийнята до друку / Accepted 03.08.2026
Опубліковано / Published 27.08.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© КРЮКОВА Ірина, ПОТИШНЯК Олена, ЗАМЛИНСЬКА Ольга

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Об'єктивна необхідність трансформації вітчизняного агробізнесу за реалій посилення прогресуючих наслідків кліматичних змін, європейських трендів і стандартів сільськогосподарського виробництва та загострення світової конкурентної боротьби на агропродовольчих ринках зумовлюють зміни традиційних моделей у напрямку їх екологізації. Екологічний менеджмент аграрних бізнес-структур перетворюється з інструменту іміджевої корпоративної відповідальності на базовий елемент стратегічного управління та забезпечення життєздатності агробізнесу [1, с. 143]. Його інструментарій дозволяє агроформуванням оптимізувати витрати через ресурсоощадні технології, мінімізувати втрати врожайності, перетворюючи екологічні виклики на чинники операційної стійкості та формувати стійкі стратегічні конкурентні переваги на основі мінімізації негативних наслідків господарської діяльності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Екологічні імперативи розвитку аграрного бізнесу та пошук відповідних засобів їх реалізації сьогодні займають центральне місце у наукових дослідження багатьох відомих економістів-аграрників. Вагомий внесок у формування науково-методичної і практичної площини досліджень за даним напрямком зробили такі вчені, як: Брич В., Борисяк О., Дацій О.І., Замлинський В., Зеркаль А., Карпенко А., Кривокульська Н., Лагодієнко В., Лупенко Ю., Погрішук Б., Репіна І., Шушпанов Д. та інші. Разом з тим, виклики, ризики та обмеження, що супроводжують процеси екологічних трансформацій агроменеджменту, потребують нарощування системи знань і методик для успішної їх імплементації у практичну діяльність сільськогосподарських структур.

Карпенко А.В. і Левченко С.А. зауважують, що управління, стратегічними пріоритетами якого є екологічна відповідальність та безпека, є основною складовою адаптації сільського господарства до змін клімату. На даний час в Україні назріла об'єктивна необхідність розробки і прийняття Стратегії адаптації сільського господарства до кліматичних змін, метою якої є побудова сталих та кліматично нейтральних агроекологічних систем [2, с. 99]. Значна кількість науковців основним завданням екологічно орієнтованого управління агробізнесом вважають оцінку ризиків кліматичних змін, які опосередковують характер і результативність використання ресурсів та всієї господарської діяльності [3, с. 342; 4; 5, с. 114]. Як обґрунтовано підсумовує А. Зеркаль, сільське господарство України знаходиться на проміжному етапі адаптації до умов кліматично нейтрального виробництва та потребує розробки чітких інструментів і механізмів реалізації ініціатив, визначених Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року [6, с. 11; 7].

Світова практика приділяє виключну увагу пошуку кліматично нейтральних способів ведення агробізнесу. Серед основних методів кліматично нейтрального управління локальними агроекосистемами зарубіжні вчені відзначають біологічний контроль, диверсифікацію господарської діяльності, використання органічних добрив, регульоване зрошення, створення живих огорож по периметру посівів для створення більш природних місць проживання сільськогосподарських тварин [8]. Поряд з цим, зарубіжні науковці погоджуються, що впровадження методів екологічного управління у кліматично нейтральному агробізнесі ще не має остаточної методики оцінки їхньої результативності [9].

Систематизація науково-методичних підходів дозволила визначити, що екологічне управління є вчені тлумачать як більш широку дефініцію, у порівнянні з екологічним менеджментом, зокрема, у контексті макроекономічного державне регулювання, системи правових норм і контролю за дотриманням екологічних стандартів. Екологічний менеджмент розглядаються як більш локальна добровільна та ініціативна діяльність конкретного суб'єкта господарювання, спрямована на інтеграцію екологічних цілей у загальну бізнес-стратегію для підвищення екоефективності та конкурентоспроможності підприємства [10, с. 96]. Таким

чином, екологічне управління (на макро- та мезорівні) формує «правила гри» та норми поведінки бізнесу, а екоменеджмент оптимізує внутрішні процеси компанії задля досягнення сталого розвитку у межах цих правил.

Екологічний менеджмент концептуально спрямований на збалансування та гармонізацію інструментів розвитку суспільства і охорони природного середовища. Інтегральний результатом такого збалансування постає забезпечення довгострокової стійкості агроєкосистем за умов досягнення цілей управління. [111, с. 373].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є удосконалення науково-методичних і практичних аспектів екологічного менеджменту аграрних бізнес-суб'єктів за умов ризиків кліматичних змін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Екологічний менеджмент у сучасному агробізнесі трансформується з інструменту іміджевої корпоративної соціальної відповідальності на базовий елемент стратегічного управління та забезпечення життєздатності підприємства. В умовах прогресуючих кліматичних змін (дефіцит вологи, деградація ґрунтів, зміщення агрокліматичних зон) традиційні екстенсивні моделі агровиробництва втрачають економічну доцільність через високу волатильність врожайності та зростання операційних ризиків.

Українські науковці цілком справедливо означають, що система заходів екологічного менеджменту має бути одночасно реалізована на всіх рівнях управління – локальному (рівні агропідприємства), галузевому, регіональному, національному [12].

Екологічний менеджмент у сучасній архітектурі управління аграрним бізнесом, спрямований на мінімізацію наслідків кліматичних змін та генерування стійких конкурентних переваг, займає центральне місце. Завдяки властивим функціям, він забезпечує трансформацію системи агроменеджменту у напрямку мінімізації кліматичних наслідків сільськогосподарського виробництва:

- 1) екологічний менеджмент агропідприємств забезпечує диверсифікацію біологічних активів, що знижує ризики втрати врожаїв та забезпечує адаптивне планування на основі GIS-технологій;
- 2) екологічний менеджмент агрокомпаній сприяє оптимізації витрат на основі раціонального та ощадливого використання природно-біологічних ресурсів і ресурсозберігаючих технологій (технології точного землеробства, вологозберігаючі способи обробітки земель);
- 3) екологічний менеджмент забезпечує відповідність господарської діяльності агроформувань та її результатів регуляторним комплаєнс-вимогам та доступ до преміальних ринків агропродовольчої продукції (декарбонізація ланцюгів постачання, «зелена» сертифікація та контракування);
- 4) екологічний менеджмент спрямований на капіталізацію агробрендів та залучення «зеленого» фінансування на основі ESG практик.

Таким чином, екологічний менеджмент аграрних бізнес-суб'єктів забезпечує імплементацію екологічних імперативів управління у стратегії розвитку, перетворюючи витрати на екологічні заходи на інвестиції.

З точки зору управління, об'єктом екологічного менеджменту постає сукупність природних, соціо-екологічних та економічних процесів, пов'язаних з господарською діяльністю та суспільним розвитком. На рівні державного екологічного менеджменту об'єкт управління деталізується до впливу на розвиток природно-екологічних систем та ресурсів, потоки антропогенного навантаження, а також системи правових і нормативно-економічних відносин. На рівні господарюючого суб'єкта об'єктом екологічного менеджменту є ресурси, господарські способи і технологічні процеси, екологічна безпека продукції та її відповідність нормам і стандартам. Спільним загальним результатом дії екологічного менеджменту на всіх рівнях є створення стратегічних стійких конкурентних переваг бізнесу, галузі, економіки за умов збереження та відновлення природних ресурсів і мінімізації наслідків кліматичних змін (рис. 1).

Дія дворівневої архітектури екологічного менеджменту орієнтована на забезпечення довгострокової конкурентоспроможності українського аграрного бізнесу та генерування стійких конкурентних переваг на засадах екологізації господарської діяльності та соціально-екологічної відповідальності. Завдяки використанню екологічного інструментарію агробізнесу формуються передумови для підвищення рівня його економічної стійкості (оптимізація витрат, енерго- та ресурсозбереження, екологічність та безпека продукції), ринкової стійкості (доступ до преміальних ринків і цін) та інклюзивної інвестиційної привабливості для соціально відповідальних донорів капіталу.

Можливості і масштаб використання екологічного інструментарію агробізнесу опосередковуються державними інституційними механізмами стимулювання соціальної відповідальності та підвищення рівня екологічної свідомості учасників системи економічних відносин та суспільства у цілому.

За такого методичного підходу екологічний менеджмент можна визначити як динамічну дворівневу систему цілеспрямованого управління (макро- та мікроекономічного), яка інтегрує стратегічні екологічні пріоритети у фінансово-господарську діяльність з метою мінімізації кліматичних ризиків, збереження

природно-ресурсного потенціалу та формування стійких конкурентних переваг на внутрішньому та світовому ринках.

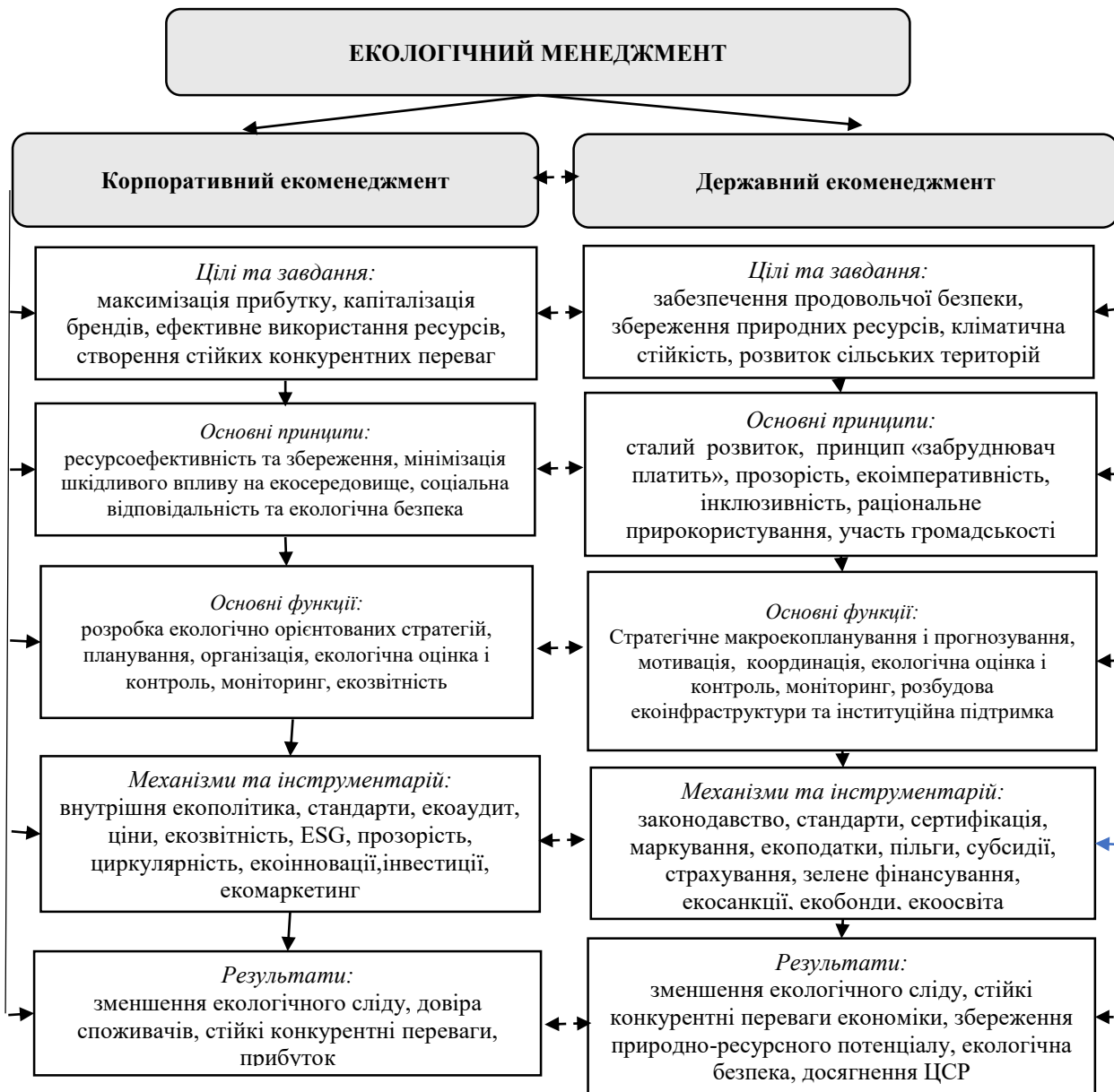

Рис. 1. Архітектура екологічного менеджменту агробізнесу за умов кліматичних змін

Джерело: авторська розробка

На корпоративному рівні екологічний менеджмент постає інструментом довгострокового нівелювання кліматичних ризиків та трансформує кліматичні загрози у керовані бізнес-процеси. Система екоменеджменту агроформувань завдяки властивим функціям та інструментарію сприяє адаптації виробництва до нових кліматичних викликів та мітигації власного внеску у глобальний парниковий ефект (табл. 1).

Інтеграція зазначених інструментів екологічного менеджменту агроформувань у практичну площину господарювання формує передумови створення стійких стратегічних переваг, а екологічно орієнтоване управління стає головним драйвером довгострокової рентабельності та конкурентоспроможності агробізнесу на внутрішньому та світовому ринках.

Мінімізація наслідків кліматичних змін для світового суспільства постає стратегічним імперативом існування, досягнення цілей сталого розвитку та забезпечення реалізації інтересів теперішніх і майбутніх поколінь. Разом з тим, на даний час імплементація інструментів екологічного менеджменту для значної кількості українських агроформувань супроводжується додатковими викликами та ризиками. Серед основних з них керівники та власники агробізнесу відмічають: збільшення інституційних обмежень для української сільськогосподарської продукції на європейських ринках у міру переходу до Європейського зеленого курсу; відсутність дотацій українським виробникам у порівнянні з практикою у країнах ЄС, доступ до дешевих

кредитних ресурсів та проблеми інфляції у країні; відсутність стабільних гарантій, прогнозів виробництва і його підтримки з боку держави; корупційна складова у системі державного екологічного менеджменту. Як показують результати досліджень, повну відмову від традиційних способів сільськогосподарського виробництва аграрії вважають досить ризикованою. Натомість, екологічний менеджмент, який поступово запроваджує стійкі кліматично нейтральні способи, набуває все більшого розуміння і підтримки, а виклики екологізації сільського господарства сприймаються як інструмент, що допомагатиме українському агробізнесу перейти на якісно новий рівень розвитку та сформувати довгострокові конкурентні переваги [13.]. Українські аграрії погоджуються, що винятково важливим на даний час є підвищення ступеня обізнаності про екологічні практики агробізнесу, організація системного моніторингу довкілля та результатів діяльності, посилення державної фінансової підтримки виробників та завершення військового конфлікту.

Таблиця. 1.

Взаємозв'язок інструментарію екологічного менеджменту агробізнесу та формування стійких конкурентних переваг

Інструменти екологічного менеджменту підприємства	Очікувані результати з мінімізації наслідків кліматичних змін	Конкурентні переваги агробізнесу
<i>Агротехнологічні інструменти:</i> системи зрошення, системи мінімального обробітку ґрунту, біологізація та адаптивне рослинництво	Зменшення дефіциту вологи, запобігання засоленню та деградації ґрунтів, збереження та попередження втрати родючості ґрунтів, зниження вразливості біоактивів до температурних стресів та патогенів	Стабільність врожаїв, скорочення витрат ресурсів, мінімізація витрат та собівартості продукції, збереження та капіталізація головного засобу виробництва (землі), можливості виходу на преміальні ринки
<i>Цифрові інструменти:</i> системи точного землеробства, внутрішній екологічний аудит та кліматичний ризик-менеджмент	Оптимізація обсягів використання хімічних засобів, запобігання вимиванню азотних добрив, оцінка вразливості бізнес-моделей до сценаріїв кліматичних змін	Мінімізація ризиків екологічних санкцій, відповідність екостандартам ЄС, нарощування репутаційного капіталу
<i>Інструменти декарбонізації виробництва:</i> вуглецеве землеробство, використання ВДЕ,	Зниження викидів CO ₂ , заміна традиційних видів енергії та палива, екологічно безпечна переробка органічних відходів виробництва	Енергонезалежність та підвищення енергоефективності, виробництво органічних добрив
<i>Інструменти ринкового позиціонування та інвестиційної привабливості</i>	Трансформація корпоративної культури у напрямку ESG -практик, демонстрація внеску у досягнення ЦСР	Інклюзивний доступ до «зеленого» фінансування, підвищення інвестиційної привабливості, капіталізація агробізнесу

Джерело: сформовано авторами

**ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
 І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ**

Результати досліджень засвідчили, що управління агробізнесом сьогодні потребує зміни підходів у напрямку врахування екологічних викликів та мінімізації наслідків кліматичних змін. Екологічний менеджмент за таких умов трансформується у один з найбільш ефективних інструментів адаптації сільськогосподарського виробництва до сучасних реалій та забезпечує імплементацію екологічних імперативів управління у стратегії розвитку аграрного бізнесу. Екологічний менеджмент запропоновано розглядати як складну багаторівневу систему управління, результатом дії якої є створення стійких конкурентних переваг бізнесу та економіки на засадах мінімізації негативних наслідків господарської діяльності на навколишнє природне середовище. Серед основних інструментів корпоративного екологічного менеджменту, які сприяють формуванню стійких конкурентних переваг агробізнесу, виділені: агротехнологічні інструменти, цифрові інструменти, інструменти декарбонізації виробництва, інструменти ринкового позиціонування та інвестиційної привабливості агрокомпаній.

У контексті авторського підходу до компліментарності складових екологічного менеджменту основними напрямками подальших наукових досліджень постає розробка механізмів, які спроможні забезпечити ефективну взаємодію і синергетичну конвергенцію поєднання державного і корпоративного екологічного менеджменту.

Література

10. Замлинський В. А., Герецький Р. В., Фірс Д. Р., Степаненко С. В. Посилення економічної безпеки через концепцію zero waste у сталому бізнесі. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Том 8. № 4. С. 139-149.
11. Карпенко А.В., Левченко С.А. Стратегія адаптації до змін клімату як основа економічного розвитку агропідприємств та створення кліматично орієнтованої продовольчої системи. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2026. № 1 (58). С. 97-103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2026-58-12>
12. Брич В., Борисяк О. Оцінка ризиків кліматичних змін в аграрному природокористуванні. Економічний аналіз. 2024. Том 34. № 2. С. 338-347. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.338>

13. Mohapatra Sh., Mohapatra S., Han H., Ariza-Montes A., López-Martín M. Climate change and vulnerability of agribusiness: Assessment of climate change impact on agricultural productivity. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.955622>
14. Lagodiienko V.V., Datsii O.I., Petrenko O.P., Tepluk M.A., Budiaiev M.O. Economic aspects of assessment and marketing of carbon emissions by enterprises based on the principles of sustainable development. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2023. № 3. P. 111-117. URL: <http://nvngu.in.ua/index.php/uk/arkhiv-zhurnalu/zavipuskami/1896-2023/zmist-3-2023/6625-111>
15. Зеркаль А. Формування кліматично розумного агробізнесу як пріоритетного вектору стратегії адаптації аграрного сектору України до викликів зміни клімату. *Економічний дискурс*. 2025. № 4. С. 7–14. URL: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-3-1>
16. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>
17. Albaladejo-García J., Martínez-García V., Martínez-Paz J., Alcon F. Gaining insight into best management practices for climate change impact abatement on agroecosystem services and disservices. *Journal of Environmental Management*. 2025. Vol. 384, 125629.
18. De Luca Peña L.V., Taelman S.E., Prétat N., Boone L., Van der Biest K., Custódio M., Hernandez Lucas S., Everaert G., Dewulf J. Towards a comprehensive sustainability methodology to assess anthropogenic impacts on ecosystems: review of the integration of life cycle assessment, environmental risk assessment and ecosystem services assessment. *Science of the Total Environment*. 2022. Vol. 808, 152125
19. Шушпанов Д., Кривокульська Н. Екологічний менеджмент як інструмент екологізації економіки. *Економічний дискурс*. 2024. Вип. 1-2. С. 90-101.
20. Погіршук Б.В. Екологічні засади розвитку аграрної економіки у концепції сталого розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 4. Т. 1. С. 368-377.
21. Пітель Н.Я. Концептуальні складові екологічного менеджменту аграрного виробництва. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-52>
22. Думки українських аграріїв про їх потреби та перешкоди для впровадження екопрактик та євроінтеграції. *Результати соціологічного дослідження проведеного серед представників малого та середнього сільгосп підприємництва влітку 2023 року* / Данияляк А.О., Зверєва К.О., Белкіна М.А. Київ: ГО «Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 36 с.

References

1. Zamlynskyi, V. A., Heretskyi, R. V., Firska, D. R. & Stepanenko, S. V. (2023). Posylennia ekonomichnoi bezpeky cherez kontseptsiiu zero waste u stalomu biznesi. [Strengthening economic security through the concept of zero waste in sustainable business]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, 8, 4. 139-149. [in Ukrainian].
2. Karpenko, A.V. & Levchenko, S.A. (2026). Stratehiia adaptatsii do zmin klimatu yak osnova ekonomichnoho rozvytku ahropidpriemstv ta stvorennia klimatychno oriietovanoi prodovolchoi systemy. [Climate change adaptation strategy as the basis for the economic development of agricultural enterprises and the creation of a climate-oriented food system]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 1 (58), pp. 97-103. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2026-58-12> [in Ukrainian].
3. Brych, V. & Borysiak, O. (2024). Otsinka ryzykiv klimatychnykh zmin v ahromomu pryrodokorystuvanni. [Assessment of climate change risks in agricultural nature management]. *Ekonomichnyi analiz*, 34, 2, 338-347. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.02.338> [in Ukrainian].
4. Mohapatra, Sh., Mohapatra, S., Han, H., Ariza-Montes, A. & López-Martín, M. (2022). Climate change and vulnerability of agribusiness: Assessment of climate change impact on agricultural productivity. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.955622> [in English].
5. Lagodiienko, V.V., Datsii, O.I., Petrenko, O.P., Tepluk, M.A. & Budiaiev, M.O. (2023). Economic aspects of assessment and marketing of carbon emissions by enterprises based on the principles of sustainable development. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 3, 111-117. <http://nvngu.in.ua/index.php/uk/arkhiv-zhurnalu/zavipuskami/1896-2023/zmist-3-2023/6625-111> [in English].
6. Zerkal, A. (2025). Formuvannia klimatychno rozumnogo ahrobiznesu yak prioryetnoho vektoru stratehii adaptatsii ahromoho sektoru Ukrainy do vyklykiv zminy klimatu. *Ekonomichnyi dyskurs*, 4, 7–14. <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-3-1> [in Ukrainian].
7. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025-2027 rokakh: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 lystopada 2024 r. № 1163-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
8. Albaladejo-García, J., Martínez-García, V., Martínez-Paz, J. & Alcon, F. (2025). Gaining insight into best management practices for climate change impact abatement on agroecosystem services and disservices. *Journal of Environmental Management*, 384, 125629 [in English] [in Ukrainian].
9. De Luca Peña, L.V., Taelman, S.E., Prétat, N., Boone, L., Van der Biest, K., Custódio, M., Hernandez Lucas, S., Everaert, G. & Dewulf, J. (2022). Towards a comprehensive sustainability methodology to assess anthropogenic impacts on ecosystems: review of the integration of life cycle assessment, environmental risk assessment and ecosystem services assessment. *Science of the Total Environment*, 808, 152125 [in English].
10. Shushpanov, D. & Kryvokulska, N. (2024). Ekolohichni menedzhment yak instrument ekolohizatsii ekonomiky. [Environmental management as a tool for greening the economy]. *Ekonomichnyi dyskurs*, 1-2, 90-101. [in Ukrainian].
2. Pohrishchuk, B.V. (2019). Ekolohichni zasady rozvytku ahromoi ekonomiky u kontseptsii staloho rozvytku. [Ecological principles of the development of the agrarian economy in the concept of sustainable development]. *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, 4, 1, 368-377. [in Ukrainian].

3. Pitel, N.Ia. (2021). Kontseptualni skladovi ekolohichnoho menedzhmentu aharnoho vyrobnytstva. [Conceptual components of environmental management of agricultural production]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 29. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-52> [in Ukrainian].
4. Dumky ukrainskykh ahraryiv pro yikh potreby ta pereshkody dlia vprovadzhennia ekopraktyk ta yevrointehratsii. Rezultaty sotsiolohichnoho doslidzhennia provedenoho sered predstavnykiv maloho ta serednoho silhosp pidpriemnytstva vlitku 2023 roku [Opinions of Ukrainian farmers about their needs and obstacles to the implementation of eco-practices and European integration. Results of a sociological survey conducted among representatives of small and medium-sized agricultural businesses in the summer of 2023] / Danyialiak A.O., Zvierieva K.O., Bielkina M.A. Kyiv: HO "Tsentr ekolohichnykh initsiatyv «Ekodiia», 2023, 36. [in Ukrainian].